

«frater sororis suae automata per *clostellum* miratur» (*Sat.* cXL, 11) que Ernout tradueix «par une fente de la cloison, admirait les acrobaties de sa soeur». Un derivat, doncs, de *claustrum*, diminutiu, i amb *au* > *o* vulgar; però tant si significa l'envà mateix com si va aplicar-se a una escltxa de l'envà, el significat no ens permet imaginar un trasllat raonable cap al 'costell'. El que sí que podria entrar en joc (per més que fonèticament no hi coincideix, si bé s'hi acostà) és el *collistrigium* de Du C.

Costella, costellada, costelladret, costellam, costelló, V. costa Costenyia, impf. 3: no hi ha prou context per judicar si és errada de lectura per *costrenyia* (*constrènyer*) o per *costeyia* (de *costeir*, veg. CUSTODIA) *Coster, costera, costerada, costerejar, costereta, costeró, costerut, V. costa*

COSTIBAR i COSTRIBAR (*AlcM*): ja en tracto suficientment en DCEC (I, 926-7, COSTRIBAR); addicions: «*costibar recalcant*: *costipio; estrebant*: *innitor*» en el Nebrija català; prov.: «Vincenet ressautè; soun amo / se revilhé coumo la flamo; / soun cor ié boumbiguè coume un fid grè que part: / —Panto! vòs dounc que te *coustible* / e que moun arpo en dous te gible?» = «que je t'èreinte» (*Mireio* v, 25.4); cast. nàutic *costrivazo* 'cop que una embarcació dóna amb els costats contra terra' (*Vocab. Maritimo* de 1722, s. v. *escalimarse*); per al fr. ant. *costiver*, AThomas, *Rom.* xli, 452; per a angl. *costive* i prov. *coustiblà* «qui n'est pas comunicatif», Spitzer (*Rom.* lXIX, 388-9, menys fundat Levy, *Rom.* lXX, 95-97).

Costitx, V. costa Costo-, V. costa Costoja, costoir, costol, V. custòdia Costós, V. costar Costou, V. custòdia Costralada, costraler, V. costa Costri-bar, V. costibar

COSTUM, del ll. CONSUEUDO, -UDINIS, id., derivat de CONSUESCERE 'acostumar', i aquest, de SUESCERE id. □ 1.ª doc.: fi S. XIII, tant *costum* (*CosTort.*, Jaume I) com *custuma* o *custume* (Llull, Desclot, Jaume I).

«Lo bisbe vench cavalcant --- e vench de deportar de fora la ciutat --- havia en *custume* aquest deport tots jorns, e puxes fahia cantar missa e --- anava menjar», «Blanquerna manà --- que si alcun clergue --- vehia nulla cosa que feés a mellorar e a metre en *custume* --- que ell ho pogués adobar», Llull (*Blanq.*, NCl. I, 98.8; II, 125.11; altres de la forma o grafia *custume* en I, 237.27; II, 23.23, 123.22, tant en el sentit d'«hàbit privat» com en el de 'establiment d'efectes públics').¹

També tenim la forma amb vocal final i gènere femení en les grans cròniques: «lo Rey volia que les *costumes* de la terra qui eren àvels ---» (cita d'un ms. molt bo de Desclot copiat per Balari, *DBal*, s. v. *àvel*), i en diversos passatges de Jaume I: parlant del seu pare i la seva mare: «de les altres bones *costumes* que él havia no volem parlar --- si bona dona havia

e-l món, que ela ho era, en tembre e en honrar Déu e en altres bones *costumes* que en ela eren» (Ag., p. 14, Casac. I, 22), «enviam-los a dir que, per estrena d'Almenara, menjassen la grua, e que Nòs la-ls enviàvem tota viva, per ço quan sabiem lur *custuma* que no la volien morta» (§ 244, Ag., 290, Casac. v, 34). En les altres obres de Llull pertot trobem la forma femenina i en -a o plural -es; ultra els exs. que ja en dóna *AlcM*: «Na Renart dix al Rey que lo bou lo-n devia aconsellar, per ço car ell sabia la *custuma* dels hòmens e quals coses eren aquelles de que ells se asautaven pus forment» (*Merav.*, O. C. I, 221), «lo hermità dix que en una ciutat havia moltes *costumes* qui eren contra Déu e contra Dret e contra regiment de príncep» (*Merav.*, ed. Ag., I, 221, 26; *costumes* NCl. I, 51).

Cal fer algunes rectificacions al que diu *AlcM* sobre la terminació i el gènere, encara que grosso modo siguin veritat: «la llengua antiga presenta les dues formes, cadascuna amb diferent gènere gramatical: *costum* masculí, *costuma* femení». En general sí, però el femení *la costum* és constant, en particular, en el famós Codi de Tortosa: «Una *costum*, una moneda de lig --- un quintal, un pes, una mesura, es en la ciutat de Tortosa e per tot lo terme de Tortosa», «Mort lo marit, la muller --- no pot demanar lo dot --- segons que ja aenant és contengut en la *Costum*», «si no satisfava fermança en aquella manera que dit és desús en la *costum* que comença DEFENEDOR ÉS DIT», «axí com en la *Costum* escrita de la ciutat de Tortosa és contengut», «no contrastan *costum* de Tortosa, que diu 'en lo principal no sien pagades messions', car la dita *costum* no-s deu entendre en los loguers cotidians», «fo demanat sobre la *costum* que diu 'Qui mata que muyra'» (OL, pp. 59, 248, 81, 504, 505, 507, *aquesta costum* 393).

I els docs. coetanis i escrits en aquella comarca confirmen que és com ho deien allà: «con sia estat fet contra *costum* escrita de Tortosa», doc. tortosí de 1285 (*BABL* VII, 249).² Però no és l'únic text legal d'aquesta mena anomenat així: «*custums* --- les quals ---», «com lo temporal se regisca ab *custums scrites* e no *scrites*» i en un parell de passatges més de les *Ordinacions de la Vall d'Àneu*, de pocs anys després de 1424 (*RFE* IV, 33).

Indubtablement la forma amb -a tingué gran predicament a tota l'Edat Mitjana; és la que sembla general en Eiximenis: «donzella no deu --- ésser trop graciosa / tot hom a 'companyar, / a paratgívol forma / qu'han *costuma* besar», *Ll. de les Dones*, § 75 (tant en el text poètic com en el prosificat hi ha *costuma*, *EntreDL* I, 187, v. 12.8); «axí és *costuma* Dotzèn (NCl. VI, 72); «*ajocunda facit gravia ipsa consuetudo*: e vol dir que la *costuma* fa que les coses greus --- sien portades ab alegria», *Terç* (§ 209); «restituescha lo dampnatge al senyor d'aquells hòmens, lo qual senyor ha de *custuma* pendre dels béns mobles dels vassalls aytant e quant se vol», *Regiment* (§ 426).

Segueixo amb dades més esparses: «pusquen pledeyar --- segons *costumes* de Barcelona», «conferma a